MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Gediminas Česonis

LIETUVOS REGIONINĖS POLITIKOS TOBULINIMO KRYPTYS

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03 S)

Vilnius, 2012

Disertacija rengta 2007–2012 metais Mykolo Romerio universitete

Mokslinis vadovas:

2010–2012 m. prof. dr. Žymantas Kostas Svetikas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03 S))

2007–2010 m. prof. dr. Linutė Juškevičienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03 S))

Disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto Vadybos ir administravimo mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

Doc. dr. Vainius Smalskys (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas, 03 S).

Nariai:

Prof. dr. Vladimiras Gražulis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas, 03 S);

Prof. dr. Alvydas Raipa (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas, 03 S);

Prof. dr. Tadas Sudnickas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas, 03 S);

Prof. dr. Ligita Šimanskienė (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas, 03 S).

Oponentai:

Prof. dr. Alvydas Baležentis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas, 03 S);

Prof. habil. dr. Borisas Melnikas (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas, 03 S).

Disertacija bus ginama viešame Vadybos ir administravimo mokslo krypties tarybos posėdyje 2012 m. rugpjūčio 28 d. 14 val. Mykolo Romerio universiteto I–414 auditorijoje

Adresas: Ateities g. 20, LT–08303 Vilnius, Lietuva

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2012 m. liepos 28 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius) ir Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje (Ateities g. 20, Vilnius).

Gediminas Česonis

DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT OF NATIONAL REGIONAL POLICY IN LITHUANIA

Summary

Relevance of the topic and research problem. Regional policy in the development of most of developed countries is one of the most important areas of public policy, which seeks to achieve regional economic and social disparities reduction in the short term and to ensure the smooth and sustainable development of regions, and at the same time – development of all country in the long run. In other words, in that way it is being sought for sustainable regional development.

Seimas of the Republic of Lithuania on May 15, 2012 has adopted Resolution No. XI-2015 which approved the State Progress Strategy "Lithuania's progress strategy" Lithuania 2030". One of the priority's "Smart Management" part's "To Meet the Needs of the Public Management major change initiatives is: "To ensure the high quality of life and employment opportunities for all citizens of the country (regardless of which area they live), upgrading and developing infrastructure and promoting small and medium business development in different regions of the country. Across the country tackling same social and economic environment standards". This shows that regional development issues are among State's long-term development priorities. On the other hand, it shows that the differences between the regions are large and it is necessary to use alternative, modern measures of promoting regional development and competitiveness. From a medium-term outlook, in newly prepared National Progress Programme 2014-2020 it is proposed to establish a regional development as a horizontal priority. Therefore, the results and proposals of this dissertation are relevant to today's context, and may contribute to the content of regional policy content making.

Meanwhile in dissertation analyzed sustainable development policy in today's democratic public life is one of the most important and reliable tools for the general welfare of all people. But from a scientific perspective in addition to the usual three-dimensional concept of sustainability (economic, social and environmental sustainability) of no less importance is the territorial component of sustainable development. In the interest of the country's sustainable development is essential to ensure equal development of all its parts, i.e. development of the regions. This is done by developing a sustainable economic

development and rational of social and economic problems on macro territorial or regional level.

After joining of Lithuania to the European Union, the interest in regional policy has increased, especially in the field of the receiving and using of Structural Funds assistance. However, this policy is broader and more important, because it is related to the qualitative model of public administration, social welfare increasing, social and economic differences between the individual parts of the country excluding. Regional development in a small country such as Lithuania, is acting as compensatory mechanism of disparities of development of national economic. The main goal of regional development is a continuous job creation, supporting small and medium-sized enterprises, promoting productive investment, improving infrastructure and raising the level of development areas. Experience of European Union countries' shows that successful regional development requires strategy and vision, administrative capacities and prioritizing of long-term goals, together with the management and control methods. Lithuania's regional policy has not been deeply researched by Scientifics, so it is important to examine the theoretical aspects of regional policy and to evaluate its implementation. Regional development policy process involvement into the implementation of sustainable development is a complex task, since changing the concept, understanding of the region, taking into account the changing living conditions. The evaluation indicators of many international institutions enable the assessment of global sustainability. Nevertheless, basic indicators and criteria of the analysis vary depending on the situation in the country. Therefore, regional development policy, its implication into the sustainable development process in Lithuanian and European Union's levels, search for the most effective long-term sustainable development of regions – always important and problematic issue.

In assessing the situation and trends in the field of sustainable regional development it can be concluded that the disparities between Lithuanian regions are large and persisting. The need for national regional policy in Lithuania was formed about year 1998, when the differences between the regions clearly began to increase. Therefore, one of the main priorities for this period for Lithuania is to increase of territorial, social and economic cohesion within the country, or in other words, to reduce social and economic disparities between regions, i.e. implementation of coordinated national regional policy. First co-ordinated regional policy measures have been provided only in 2005 after approval of the Lithuanian Regional Policy Strategy until the year 2013 and financial resources for it were allocated only in 2008. Therefore, it can be said that this is one of the newest public policy areas in Lithuanian, so it was no possibilities while formulating and implementing it to use previous experience. However, at a

time when such experience is available, there is a need to develop this policy in relation to the changing situation.

Harmonious development of the country can only be effectively carried out by regional policy – starting from at the national level formulated tools and ending by their implementation in specific target territories. Need for coordinated regional policy appears after formation of certain circumstances (e.g. when the socio-economic differences between the territorial divisions are large and persisting or where some territories of the country are facing with particular social or economic problems). Regional policy carried out is essentially divided into two parts – the first being implemented in certain targeted areas, identified by a number of predetermined criteria and applying them to different areas of public policy for coordinated development. The second part is being implemented throughout the country, i.e. in all regions, and is designed to improve regional competitiveness while implementing regional development plans. Lithuania has sufficient legal presumptions for implementation of coordinated national regional policy now, but the measures are not sufficiently coordinated and does not allow to increase the territorial social and economic cohesion in the country, while at the same time the country's limited budgetary resources and European Union structural funds designed for the European Union's regional policy implementation in Lithuania, which could be used for the coordinated implementation of national regional policy, are not used effectively enough, and so far does not give the desired effect. The new version of the Law on Regional Policy has set out the modern understanding of regional policy – comes to stand-alone regional development measures, which could be financed by the municipalities and the state budget. However, its implementation is complicated by the lack of initiatives of regional actors and planning traditions are missing as on local, as on central government level. On the other hand there is a lack of modern competitiveness initiatives in the regions. One of such initiatives is a regional innovation system, designed to combine business, education and government institutions to more efficient development of the region.

Lithuanian National Sustainable Development Strategy is focusing on individual sectors of the economy in the reduction of territorial differences. Therefore, it can be said that this aspect is important at the national level, but scientifically is not analyzed enough and there are no proposals how equivalent development of regions and reduction of social and economic inequalities affect the sustainable development of the whole territory of the State. For regional development is also important involvement of all institutions taking part in regional development into the development processes and identification and exploitation of competitive advantages. Therefore, together with the effect of regional development into the sustainable development of whole country it is

necessary to consider one of the newest ways to promote regional development – Regional innovation systems and to provide suggestions on how they can be integrated into regional development processes.

This dissertation analyzes impact of sustainable social and economic development, or otherwise – the regional development for sustainable development of Lithuania from both theoretical and practical aspects and implementation of regional innovation systems as one of the most effective instrument of regional development in the long run. On bases of this analysis proposals for the improvement of regional policy directions are presented.

The object of research – regional development and sustainable development processes.

The aim of dissertation – to prepare proposals for the improvement of Lithuanian regional policy directions.

Objectives:

1. To analyze trends of processes of regional policy and sustainable development.
2. To examine principles regional policy implemented in the European Union and its individual member states.
3. To describe the characteristics of Lithuanian regional policy.
4. To justify and conceptualize model of governance of the Lithuanian regional policy, as an assumption for even and sustainable development of the regions while seeking sustainable development of all the country.

Implementation steps of research objectives and methods:

1. To analyze trends of processes of regional policy and sustainable development.
Methods: analysis of scientific literature – performed to reveal evolution of the regional policy and sustainable development, to define key concepts; systematic analysis of scientific literature – used to reveal conceptual provisions of regional policy and sustainable development; analysis of documents – used for the analysis of regional policy and sustainable development in the world and in Lithuania.

2. To examine principles regional policy implemented in the European Union and its individual member states.
Methods: comparative analysis – used to analyze implementation of regional policies in selected European countries and to identify common and evolved trends; logical analysis – carried out to set out strengths and weaknesses of implementation of regional policy; analysis of documents – used to analyse implementation of regional policy in European Union and its individual member states.
3. To describe the characteristics of Lithuanian regional policy.
Methods: analysis of scientific literature – performed to reveal development of Lithuanian regional policy; logical analysis – carried out to set out strengths and weaknesses of implementation of regional policy; document analysis – carried out to clarify statements of Lithuanian regional policy.
4. To justify and conceptualize model of governance of the Lithuanian regional policy, as a assumption for even and sustainable development of the regions while seeking sustainable development of all the country.
The intermediate steps: research of Lithuanian regional socio-economic development disparities; study of Lithuanian regional development in 2005-2010; study of ability of regions of Lithuania's to assess the competitive advantages; empirical research of Klaipeda regional business cooperation in the field of innovation; presentation of model of governance of the Lithuanian regional policy, as a assumption for even and sustainable development of the regions while seeking sustainable development of all the country. **Methods:** qualitative research method – used to make empirical research of Klaipeda regional business cooperation in the field of innovation; qualitative data collection method – unstructured interviews; statistical analysis method – applied to evaluate disparities and trends of development of regions of Lithuania; regression analysis method – applied to examine the relationship between the main factors of regional development; comparative analysis – used to examining the evolution of regions of Lithuania; case study questionnaires – used to assess cooperation of business in field of innovation; interpretation – interpretation of survey results; modelling – used to create a systematic regional policy governance model.

5. Formulate conclusions.
Methods: a systematic analysis – used to summarize the research results; conceptualization – used to give scientific meaning to received qualitative information; generalization – formulation of the conclusions of a survey.

Taking into account the object and goal of the dissertation and objectives set out for its achievement the **hypothesis** was raised – effective implementation of regional development processes would create more successful preconditions for sustainable development of all regions.

Theoretical and practical novelty. In recent years, in the event of a difficult economic situation in the European Union and the ongoing financial crisis in individual euro area countries, there is a risk that these global problems will become entire European Union policy, setting into secondary plan other general European Union policies, among them – Regional Policy or otherwise known as a Cohesion Policy. So far, regional policy within the European Union has been under special attention, but the debate on the EU financial perspective 2014–2020 even now gives suggestion that the financial support to the less developed regions and thus the focus on regional policy will decrease. It is therefore necessary to achieve the most efficient use of scarce resources and targeting in long-term perspective on innovative national and regional development. One of the EU cohesion policies horizontal themes is and likely to be in the future – sustainable development. This shows that the implementation of regional policy at European Union level is seeking to ensure sustainable development throughout the Community.

In recent years (from 2009) after prevailing of economic crisis in the European Union, structural support targeted to the implementation of European Union's cohesion policy in Lithuania is consisting of a large proportion of the total public investment in the public sector. State budget funds directed mostly as co-financing part of the European Union's financed project. However, during the period till 2013, regional development as well as sustainable development is horizontal topics of structural support in Lithuania, so it can be said that it aims to ensure synergy between the two policies. Nearly 11 percent of European Union structural support is directly allocated for regional development, while during previous (2004–2006) period there was no such support at all. Partly because of targeting structural support into the regions and the fact that the economic downturn affected mostly major cities, because the smaller towns

were not affected by economic growth boom of such a scale, the prerequisites to achieve that social and economic disparities between regions of the country stopped growing. However, they still remain high. The reduction of disparities remains one of the biggest challenges for the country's sustainable development. Therefore, reducing regional disparities, while lowering level of European Union's structural support, and ensuring sustainable development of whole country at the same time is one of the most important public policy challenges today. On the other hand, it shows the imperfection of regional policy and the need to improve it. In the most important long-term planning document, the State's Progress Strategy "Lithuania's progress strategy "Lithuania 2030" (Official Gazette, 2012, Nr. 61-3050), even development of regions is given by some attention, but the regional development is not between priorities or goals. Similarly, in the draft of the National Progress Program by 2020, regional development remains as one of the horizontal priorities, which is integrated into sectoral policies. Thus, on the State level this problem will continue to receive insufficient attention. Considering that there are high chances that the regions will continue to have the opportunity to make decisions on the part of the European Union structural support, it is necessary to propose new approaches that contribute to more efficient use of regional funds for regional development, not only for solving today's problems of undeveloped infrastructure, but also support to a strong foundation for harmonious and balanced development in the future.

On the other hand, regional policy, being implemented in Lithuania, is mainly based on the principles of the classical theory (the reduction of disparities via investment in basic infrastructure) – such a policy in developed European Union countries was carried out in the second half of last century. Therefore, in this dissertation for the first time modern regional policies of other countries are assessed and on the bases of them same as on the basis of modern development theories proposals on improvement of directions of Lithuanian regional policy are presented, particularly emphasizing the following aspects:

- setting out regional policy targets, seeking development of international competitiveness of all regions, developing in them not only necessary conditions for their development, but also sufficient to gain international competitive advantage and fuller utilization of regional resources;
- modernization of the regional policy on the basis of modern regional business clusters and regional innovation systems theories;
- regional policy based on the provisions of assistance to priority areas for small and medium business clusters and promotion to formation of regional innovation initiatives;

- regional policy targeting in particular to the preparation of strategies on regional small and medium sized business clusters and regional innovation systems and based on them – preparation of integrated regional development plans;
- concentration of the European Union's support not only to the classical direct support for innovation and business innovation centres, targeted mainly for in-service training, acquisition of existing technologies and etc., but also to support innovative oriented to efficient formation of regional innovation systems – various higher education and business collaboration subsidy schemes, joint research and development projects, support to business networking and clustering policy making and implementation.

The scientific and practical significance:

1. On the bases of systemized scientific literature-based analysis offered a new theory concept suggests a connection between sustainable development and its results with implementation of regional policy, i.e. promotion of even social and economic development, implementation results.
2. In systemic way showed European Union and its individual member states national regional policies being implemented features and trends, creating preconditions for purposeful, stimulating innovation and regional competitiveness-oriented, state's development.
3. For the first time systematically examined trends in regional development – using regression analysis examined the dependence of the main factors of regional development, statistical analysis used to examine the social and regional disparities of social and economic development, comparative analysis used to carry out survey of regions of Lithuania's about their ability to assess the competitive advantages and empirical survey on business cooperation in the field of innovations of Klaipeda region is being done.
4. Integrated regional policy governance model, creating preconditions for institutions responsible for regional policy to improve institutional and planning frameworks seeking even and sustainable development of all regions of the country.

The materials of the thesis have been approbated by publishing it in 2 academic articles in reviewed scientific journals, making reports in national and international conferences, adopting best practices in the Nordic Council of Ministers, Swedish, Polish, Latvian, Estonian, Finish, Norwegian and the Russian Federation institutions responsible for regional development at national and regional level. Also, the dissertation material was collected, practically used and published since 2001 in the practical work in the field of regional development

in Lithuania and abroad, also by publishing articles reviewed scientific journals (scientific articles in a list attached thereto), and making reports in scientific and practical conferences organized in Lithuania and foreign countries.

The dissertation prepared on basis of 135 references of literature sources, 52 of them in foreign – English, Russian, Czech, Polish – language.

Dissertation consists of four parts, conclusions and references.

The introduction gives an overview of studies, the dissertation subject, purpose, objectives, hypothesis and the novelty also theoretical and practical significance.

The first part includes the regional concept of regionalization, the analysis of regional development process. Also in this part there is presented overview of regional policy content, measures of regional policy and sustainable development and methods and tools of promotion of regional economic development, including the implementation of regional innovation systems. In this part overview of evolution of sustainable development, priorities and principles of sustainable development, sustainability in terms of regional development and evaluation of intersections between sustainable development and regional development processes in Lithuania.

The second part provides an overview of models of regional imbalances in economic evaluation – the traditional model of σ-convergence and β-convergence in the neoclassical model – as well as an overview of empirical research studies and their results made on the basis of the convergence model.

The third section deals with the European Union's regional (cohesion) policy, classification of territorial units, regions and regional policy in the European Union countries – Ireland, Denmark, Czech Republic, Poland and Slovakia. This section also examines the Lithuanian Regional Policy, Lithuanian regional socio-economic development disparities research, regional development in 2005-2010 survey, research of the abilities of regions to assess the competitive advantages and empirical study of business cooperation in the region of Klaipeda innovation.

The fourth part of the dissertation presents proposals for development of Lithuanian regional policy targeted to more sustainable regional economic and social development which is based on surveys made within dissertation and the latest scientific theories.

The conclusion of the dissertation shows the theoretical and practical results of the analyses and surveys made.

CONCLUSIONS

Theoretical provisions of international and national studies and research work in this analysis allowed formulating the following conclusions:

1. Regional policy content:
   1.1. Theoretical analysis of the concept of the region has showed that in evolution it has varied and has included more and more aspects of the circle. However, there is still no consensus on the definition of the region. Therefore, regional policy formulation and implementation of the concept of the region depends on the objectives to be achieved.
   1.2. Regional policy, as shown by the theoretical analysis, understood as a territorially differentiated country's social, economic and environmental development and land management regulations, in order to use the most of local conditions and even regional disproportions of quality of life. Regional development can also be named as development of communities' life's social, economic, environmental, health, technology, cultural and recreation aspects in given area.
   1.3. Main long-term goal of Lithuanian national regional policy, same as the European Union's regional policy, is reduction of regional economic and social disparities, i.e. seeking for the convergence between the regions described. Therefore, while making decisions on foreseen regional policy is important to evaluate the effects of it, to determine whether regional social disparities are increasing or decreasing, and what factors determine this.
   1.4. The scientific literature has showed that knowledge, learning and innovation are essential for business, regional and national developments. Innovation is now highlighted as one of a key regional and national development factors. At the national level innovative systems are created, various innovation measures are used. However, recently more actual become regional innovation systems and adaptation of processes used at national level to regional level using them for more sustainable regional development. The regional innovation system is defined as a set of elements and mechanisms of interaction, closely related with the external environment and creating preconditions for the transformation of knowledge into new products and services.
   1.5. In more developed regions, where international research and development activities are already in place, the regional innovative activity can be perceived and interpreted as a territorial aspect of

traditional (national) innovation and technical policy when dealing with issues such as conditions of industrial infrastructure for scientific research, formation of research and development critical mass in high-tech field, the supply of highly skilled human resources, organization of research and development teams, commercial applications of innovation, and so on.

1.6. In less developed regions and regions suffering from industrial decline, the regional innovation policy cannot be confined to creation of assumptions and their expected impact. Innovative strategies need to address directly the relationship between innovation (also research and development) and economic growth issues. In these areas, especially important place in the economy take small companies.

2. Provisions of sustainable development:

2.1. As the analysis of scientific literature showed, there are infinitely many definitions of sustainable development concepts. But when it comes to specific systems or structures, use the general definition of sustainable development is not always useful. From the first time in 1987 used by Brundtland Commission's definition of sustainable development, which defines sustainable development as "planning ahead, including the long-term effects on the environment, ecology and biological processes", this definition has been consistently the subject of scientific debate, has consistently offered new definitions and included more dimensions.

2.2. Regional development in terms of sustainable development is not a new idea on a global scale, it seeks the Industrial Revolution. The European Union's approach to sustainable development is realized by integrating sustainability concepts into different levels of documentation. Regional level, located between the local and national levels, is attractive for integration of sustainability concepts. However, recent planning documents have new concept of sustainability – sustainable development of the state is only possible when there are no significant disparities of any out of single elements of sustainable development (economic, social and environmental) in the country. Therefore, in order to ensure sustainable development of the country it is necessary to carry out a targeted regional policy measures.

2.3. The market itself does not guarantee the sustainable development, and free competition often exacerbates conditions of lagging regions. This requires more or less active state regional policy, helping to realize the economic and social development needs, seeking for sustainable development of whole state.

3. Experience of implementation of regional policy:
    3.1. Analysis of implementation of national of regional policies in European Union countries have shown that modern regional policy is not limiting with reduction of disparities between regions, providing support for the lagging regions and the reallocation of financial resources between the regions. The increasing focus is taken on regional innovation systems and processes to promote clustering.
    3.2. 3.2. As shown in examples of Czech Republic and Poland, effective regional policy is started being implemented when separate ministry responsible for the regional development is established.
    3.3. 3.3. In countries with a long tradition of regionalism (considered examples of Ireland and Denmark) the regional level is ensuring effective, promoting competitiveness of regions, regional development. Therefore, these countries do not show large disparities in development of regions. This creates preconditions for regional development to focus mainly in two directions – the public service quality improvement (including the modernization of the infrastructure) and improving competitiveness, mainly through facilitating the formation of clusters and the development and implementation of regional innovation systems.
    3.4. 3.4. In countries where the regional level has formed and regional policy has been started being implemented only in the end of twentieth century, regional policy is focused on the reduction of regional disparities, with a support to less-developed areas and regions to promote the sustainable development by investing in infrastructure and implementation of regional innovation systems. This basically means that should be given much more funding for regional development, otherwise it will not reach the regional competitiveness objectives.
    3.5. 3.5. Into reduction of social and economic gap oriented regional policy is implemented in Lithuania essentially. Research shows that those regions of Lithuania, which has concentration of the scientific potential and international companies, economic development is faster, but mainly at the account of large cities. Therefore, the social and economic disparities between regions are large and persisting in principle.
4. Improvement of regional development policy:
    4.1. Study on regional social and economic disparities showed that evaluating regional structural components of displacement GDP per capita, it is clear that GDP per capita growth was positively

influenced by growth in labour productivity and employment growth. Summing up labour productivity fluctuations, it can be said that since 2000 labour productivity growth has slowed down, one of the most influencing components of GDP per capita.

4.2. In all regions during the period observed statistically significant correlation relationship between the number of economic entities per 1,000 inhabitants and gross domestic product per capita. Meanwhile, between material investments per capita and gross domestic product per capita correlation dependence is not observed. Thus entrepreneurship of inhabitants is a key regional economic growth influencing factors.

4.3. Empirical survey of companies in the region of Klaipeda revealed that among the Klaipeda region small firms incremental innovation process is dominating. Interviewees are mainly users of new technologies, rather than creators, and most information about technological innovations is received from customers, a number of technical, environmental and quality standards, and informal contacts.

4.4. While reducing inter-regional disparities, it is necessary to make effective use of various EU funds support. It is therefore necessary to introduce new ways to promote regional development, such as a regional innovation system. It is also important to involve into regional development planning and coordination of implementation business and academic institutions.

4.5. The dissertation proposed a model of regional development policy, whose main novelty is based on the number of components in:

- setting out regional policy targets, seeking development of international competitiveness of all regions, developing in them not only necessary conditions for their development, but also sufficient to gain international competitive advantage and fuller utilization of regional resources;
- modernization of the regional policy on the basis of modern regional business clusters and regional innovation systems theories;
- regional policy based on the provisions of assistance to priority areas for small and medium business clusters and promotion to formation of regional innovation initiatives;
- regional policy targeting in particular to the preparation of strategies on regional small and medium sized business clusters and regional innovation systems and based on them – preparation of integrated regional development plans;
- concentration of the European Union's support not only to the classical direct support for innovation and business innovation

centres, targeted mainly for in-service training, acquisition of existing technologies and etc.., but also to support innovative oriented to efficient formation of regional innovation systems – various higher education and business collaboration subsidy schemes, joint research and development projects, support to business networking and clustering policy making and implementation.

PROPOSALS

As studies, surveys and researches made during preparation of dissertation showed, currently implemented regional policy in Lithuania is not creating sufficient preconditions to reduce territorial social and economic disparities, and thus ensure even and sustainable development of the whole territory of the State, as provided by the Law on Regional Development. This is largely due to the following reasons:

1. In Lithuania traditional regional policy is implemented, where the investment is directed only to improve the infrastructure of underdeveloped areas. This basically is not today's reality, because the basic infrastructure in most cases they are even in better condition than in the major cities of the country, but the site remains unattractive to invest in and live.
2. Ministry of the Interior as a national institution co-ordinating regional policy, has limited powers actively and effectively carry out coordination functions. To a large extent this is influenced by a weak enough attention of Government to regional policy. Regional policy is not among Government's priorities or strategic objectives. For the most part this is because the prevailing opinion that Lithuania is a small country, which in the current economic situation should address sectoral concerns, but not to look like into a complex of creation of similar living conditions, similar quality of life for all residents. On the other hand, the country's most important long-term planning document, the State's Progress Strategy "Lithuania's Progress Strategy "Lithuania 2030", within one of major changes initiatives is aimed at "Ensuring a high quality of life and employment opportunities for all citizens of the country (regardless of the location where they live) upgrading and developing infrastructure and promoting small and medium business development in different regions of the country. Across the country tackling the similar social and economic environment standards". This shows that regional disparities is an important problem in long term perspective.
3. Sustainable development as a horizontal policy (or the principle of development), is currently at the focus of attention. But sustainable

development is perceived in the narrow sense – the balance between economic and social development and environmental protection not with other aspects that are identified in the National Sustainable Development Strategy.

4. Regional policy in Lithuania is essentially centralized. As decentralization elements are regional development councils, but despite being responsible for approval of regional development plans and make decisions on part of the EU-funded projects lists, but is essentially limited to central government funding limits and the areas in which projects are to be implemented.
5. Promotion of innovation policy is mainly carried out at national level and is mainly focused on research and development promotion, but not innovation in general terms. Therefore, in general the regional innovation systems are not developing, although there are assumptions to occur for them, as shown by the analysis of companies in the region of Klaipeda.

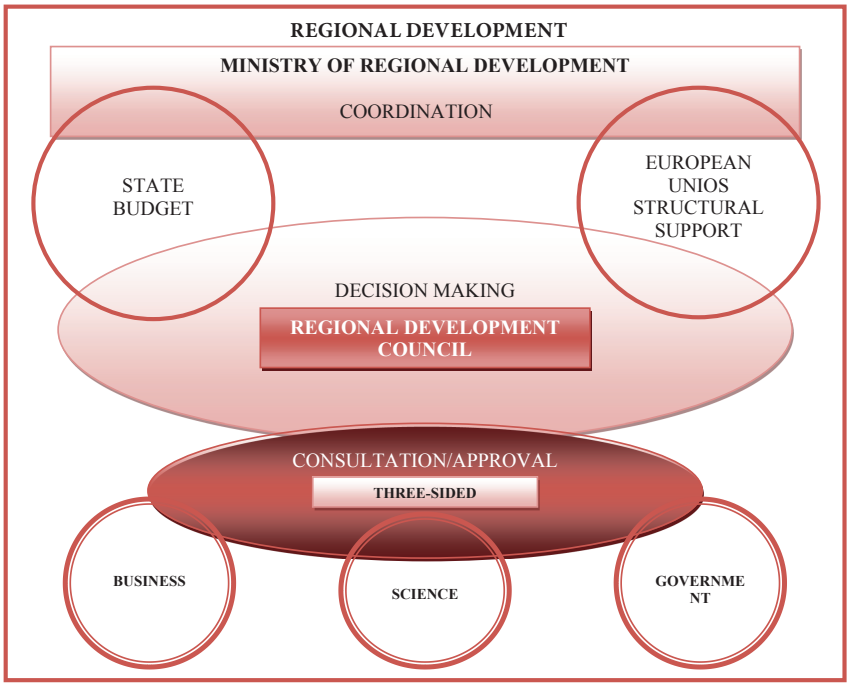
Considering these reasons it is proposed to improve regional policy formulation and implementation in Lithuania in these areas:

1. Increasing decentralization. Regional Development Councils should take more power in decision-making on projects implemented in the regions. Thus, most necessary to ensure the most (important) project funding and transparency in decision-making because the decisions adopted by a college representative body composed of elected community representatives. It is therefore delegate to regional development councils decision-making function on funding from the state budget and EU structural funds for projects to be invested in municipal property (assets). It is also appropriate to assign councils secretariats functions to the regional development councils, it means – municipalities falling within the respective county. This would ensure full independence of the regional development councils. These functions may be delegated to the agency set up by all municipalities in the county.
2. Strengthening coordination at the national level. Considering that the regional development (planning, financing and coordinating of the implementation) related functions are performed by a number of sectoral ministries it is appropriate to set up a ministry responsible for regional policy in the broad sense. These include the competence of the Ministry of regional policy, local policy, spatial planning, rural and urban development (urban) development policy-making functions, as well as the EU Structural Funds (the EU's cohesion policy coordination) planning and coordinating of implementation functions. Similar Ministry of Regional Development is set up in Poland, the Czech Republic. This would be solved

pressing problems, such as regional and municipal planning and strategic planning systems compatibility, the most efficient use of EU support for the sustainable development of the country by supporting the reduction of regional disparities, urban development, regional integration into national policies, as well as city-city and urban-rural political integrity.

3. Improvement of competencies of regional development councils. To give competencies for Regional Development Councils to make decisions on support for the traditional micro, small and medium businesses. This additional support could be contributing to the current municipal support, but it is important to the region on business support.
4. Increase of business, education and government cooperation. These three elements are essential for regional development. Business creates competitive products and jobs and pay taxes, science develops technologies and processes and prepares skilled professionals, the government creates conditions, sets priorities and provides support for business and science. All of these elements are like a vicious circle in which they interact together. However, in general, each acting separately. It is therefore appropriate to encourage the synergy between them. The possible solution could be regional peculiar tripartite commission (associated businesses, educational institutions and regional development councils or municipalities), whose decision support should be the key to regional development issues. However, the creation of such commissions are likely to have positive effects and side – a chance to share ideas and explore ways to implement them. This would create pre-conditions to prepare high-quality, growth-oriented regional growth strategies (or regional development plans), in which participation of not only public institutions but also the region's growth-oriented and rapid development of the region interested business and science should be foreseen. At the same time regional innovation systems creation and development would be stimulated.
5. Improvement of state innovation promotion policy. Public investment in innovation should be planned taking into account regional priorities as well as promoting competition. This could lead to regional competition and their quest for competitive advantage. It should also focus on traditional industries and the promotion of innovation and their implementation. In spite of declarations about investing in modern economic sectors (biotechnology, lasers, renewable energy, and so on.) these sectors represent a very minor part of the country's exports. Most of the export covers of traditional industries such as agriculture and food industry, light industry, oil processing and so on. It is therefore appropriate to achieve the

efficiency of these industries, while at the same time – and competitiveness increases.

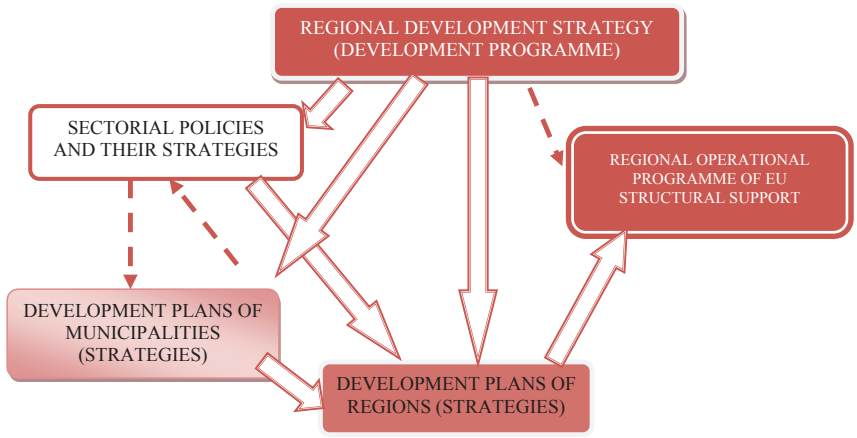

Source: created by author

Figure 1. Proposed regional policy implementation system

6. Regional development planning improvement. The present planning system, where the various planning documents are identified by the regional dimension, does not equal regional development, while – and the sustainable development of all the national territory. It is therefore appropriate to have one integral strategy or program covering all the relevant factors for regional development, which shall be integrated into sectoral policies and regional plans. This should be replaced by a regional planning approach of the individual aspects of the public policies of individual strategies to achieve uniform application of policies for regional development, or otherwise – sectoral components of the regional policy. In such a way as to ensure synergy between different policies for the regional

policy. On the other hand it would enable more efficient use and related financial instruments. One of the main financial instruments of European Union structural support. Therefore, such an approach should be reflected in the European Union's support programming documents structure and content. Thus it would be most appropriate to have regional operational program, as evidenced examined of more advanced and more evenly developed European Union Member States' experience, this approach contributes to a faster and more efficient development of all the country.

Source: created by author

Figure 2. Proposed model of regional development planning

7. Improvement of competitiveness on regional level. At the regional level regional policy objectives should be set for the development of international competitive advantage, developing them is not only necessary conditions for their development, but also sufficient conditions for international competitive advantage and gain fuller use of resources in all regions. At the same time modernization of the regional policy on the basis of modern regional business clusters and regional innovation systems theories should be carried out.

   At the regional level development plans should be based on the support of regional priorities for small and medium business clusters and regional initiatives in the formation of the promotion of innovation systems: the radical development of regional innovation systems (Integrated Science, Studies and Business Centres (Valleys), and evolving them into clusters of

innovative science-oriented) in Lithuania's regional metropolitan centres and the demand for traditional business-oriented regional incremental innovation systems in other regions. Thus the regional priorities should be focused primarily on regional small and medium business clusters and regional innovation strategies and the development of integrated regional development plans based on their conclusion.

8. Improvement of complexity of regional policy. Regional policy reorientation from the traditional (reducing disparities) based on growth centres-pole theory to a modernized, i.e. focusing on strengthening the competitiveness of regional innovation systems form a basis for strategies that are designed to ensure smooth and sustainable development in the future (proactive).

CURRICULUM VITAE

Name:	Gediminas
Surname:	Česonis
Contact information:	
E-mail	gediminas.cesonis@mruni.eu
Tel. No.	+370 612 81911
Education:	
2007–2012	Mykolas Romeris University, doctoral studies
2000–2002	Kaunas University of Technology (Master's Degree in Management and Business Administration)
1996–2000	Kaunas University of Technology (Bachelor's Degree in Industrial Engineering)
Work experience:	
2005 till now	Mykolas Romeris University, Department of Strategic Management, Lecturer
2004 till now	Ministry of Interior of the Republic of Lithuania, Regional Policy Department, Head of Regional Policy Strategic Coordination Division
2002–2004	Kaunas County Governor's Administration, Regional Development Department, Senior Specialist
Languages:	
Lithuanian	Mother tongue
English	Very good
Russian	Very good
Polish	Very good
Czech	Fundamental

LIST OF ACADEMIC PUBLICATIONS

1. Svetikas K.Ž., Dzemyda I., Česonis G. Political Priorities of Rural Development and Small and Medium Business Opportunities in Lithuania (source language – Lithuanian: Kaimo plėtros politiniai prioritetai ir smulkaus bei vidutinio verslo galimybės Lietuvoje) // Economy and Management: Issues and Perspectives. 2010, Nr. 3 (19). P. 53–61.
2. Astrauskas A., Česonis G. Stages of Introducing of Strategic Planning Principles in Local Municipalities of Lithuania (source language – Lithuanian: Strateginio planavimo principų diegimo Lietuvos vietos savivaldybėse etapai)// Public Policy and Administration. 2008, Nr. 26, p. 25–34.

REPORTS IN SCIENTIFIC CONFERENCES

1. Česonis G. Actualities of Implementation of National Regional Policy (Scientific–practice Conference "Regional Development – 2010". Kaunas, Kaunas University of Technology, August 26, 2010.
2. Svetikas K. Ž., Dzemyda I., Česonis G. Political Priorities of Rural Development and Small and Medium Business Opportunities in Lithuania (source language – Lithuanian: Aukštojo mokslo vaidmuo regionų plėtroje: mokslinių tyrimų ir inovacijų politikos įtaka regionų ekonomikai) // 3th Jonas Aleksa International Scientific Conference „Vision of Contemporary Village", September 24, 2010, Šiauliai.

Gediminas Česonis

LIETUVOS REGIONINĖS POLITIKOS TOBULINIMO KRYPTYS

Santrauka

Temos aktualumas ir mokslinė problema. Regioninė politika daugumos išsivysčiusių valstybių raidoje yra viena svarbiausių viešosios politikos sričių, kurios paskirtis siekti regionų socialinių ir ekonominių netolygumų mažinimo trumpuoju laikotarpiu ir užtikrinti tolygią ir tvarią regionų, o tuo pačiu – ir visos valstybės plėtrą ilgalaikėje perspektyvoje. Kitaip tariant, tokiu būdu siekiama darnaus regionų vystymosi.

Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI–2015 patvirtintoje Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ viena iš Sumanaus valdymo prioriteto dalies Visuomenės poreikius atitinkantis valdymas viena iš esminių pokyčių iniciatyvų yra: „Užtikrinti aukštą gyvenimo kokybę ir įsidarbinimo galimybes visos šalies gyventojams (nesvarbu, kurioje vietovėje jie gyventų), modernizuojant ir kuriant infrastruktūrą bei skatinant smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrą skirtinguose šalies regionuose. Visoje šalies teritorijoje siekti vienodų socialinės ir ekonominės aplinkos standartų“. Tai parodo, kad regioninės plėtros klausimai yra vieni iš valstybės ilgalaikės raidos prioritetų. Kita vertus, tai parodo, kad skirtumai tarp regionų yra dideli ir būtina taikyti kitokias, šiuolaikines priemones regionų plėtros skatinimui ir jų konkurencingumo didinimui. Žvelgiant iš vidutinės trukmės perspektyvų, šiuo metu rengiamoje Nacionalinės pažangos programoje 2014–2020 metams regioninę plėtrą siūloma įtvirtinti kaip horizontalųjį programos prioritetą. Todėl šios disertacijos tyrimų rezultatai ir pasiūlymai yra aktualūs šiandienos kontekste bei gali prisidėti prie regioninės politikos turinio formavimo.

Tuo tarpu disertacijoje nagrinėjama darnaus vystymosi politika šiandienos demokratinių valstybių gyvenime yra viena iš svarbiausių ir patikimiausių priemonių siekiant visuotinės žmonių gerovės. Tačiau moksliniu požiūriu greta įprastos trijų dimensijų darnumo sampratos (ekonominio, socialinio ir aplinkosauginio darnumo) ne mažiau svarbi yra ir teritorinė darnaus vystymosi dedamoji. Todėl siekiant darnaus šalies vystymosi yra svarbu užtikrinti tolygią visų jos teritorijos dalių, t.y. regionų, raidą. Tai daroma plėtojant subalansuotą ekonominę plėtrą ir racionalų socialinių ekonominių problemų sprendimą makroteritoriniu arba regioniniu lygmeniu.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, susidomėjimas regionine politika padidėjo, ypač šios organizacijos pagalbos struktūrinių fondų gavimo ir panaudojimo srityse. Tačiau ši politika yra platesnė ir svarbesnė, nes yra susijusi su kokybiniu valstybės valdymo modeliu, visuomeninės gerovės didinimu bei ekonominių socialinių skirtumų tarp šalies atskirų dalių eliminavimu. Regioninė plėtra mažoje valstybėje, tokioje kaip Lietuva, veikia kaip nacionalinės ekonomikos vystymosi netolygumų kompensacinis mechanizmas. Pagrindinis regioninės plėtros tikslas yra tęstinis darbo vietų kūrimas, remiant mažas ir vidutinio dydžio įmones, skatinant investicijas į gamybą, gerinant infrastruktūrą ir keliant vietovių išsivystymo lygį. Europos Sąjungos šalių patirtis rodo, kad sėkmingai regioninei plėtrai reikia strategijos bei vizijos, administracinių pajėgumų bei ilgalaikių tikslų prioritetizavimo, kartu taikant valdymo ir kontrolės metodus. Lietuvoje regioninė politika nėra išsamiai ištyrinėta mokslininkų, todėl labai svarbu nagrinėti teorinius regioninės politikos aspektus bei įvertinti jos vykdymą. Regioninės plėtros politikos proceso įtraukimas į darnaus vystymosi įgyvendinimą yra sudėtingas uždavinys, nes kinta sąvokos, regiono supratimas, atsižvelgiant į kintančias gyvenimo sąlygas. Daugelio tarptautinių institucijų pateikiami vertinimo sistemos vertinimo rodikliai įgalina vertinti pasaulio tvarumą. Nepaisant to, pagrindiniai rodikliai ir analizės kriterijai kinta atsižvelgiant į šalies situaciją. Todėl regionų politikos plėtros implikavimas į darnaus vystymosi procesą visos Lietuvos ir Europos Sąjungos mastu, efektyviausių ilgalaikės tvarios regionų plėtros būdų paieška – visada aktualus ir probleminis klausimas.

Vertinant situaciją ir tendencijas tolygios regionų plėtos srityje tenka konstatuoti, kad skirtumai tarp Lietuvos regionų yra dideli ir nemažėjantys. Nacionalinės regioninės politikos poreikis Lietuvoje susiformavo tik apie 1998 metus, kai skirtumai tarp regionų akivaizdžiai pradėjo didėti. Todėl vienu iš pagrindinių šio laikotarpio prioritetų Lietuvai yra teritorinės socialinės ir ekonominės sanglaudos šalies viduje didinimas, arba kitaip tariant socialinių ir ekonominių skirtumų tarp regionų mažinimas, t.y. koordinuotos nacionalinės regioninės politikos vykdymas. Pirmosios koordinuotos regioninės politikos priemonės buvo numatytos tik 2005 metais patvirtinus Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategiją, o lėšos buvo skirtos tik 2008 metais. Todėl galima teigti, kad tai yra viena naujausių Lietuvos viešosios politikos sričių, tad ją formuojant ir įgyvendinant nebuvo galimybių remtis ankstesniąja patirtimi. Tačiau šiuo metu, kai tokia patirtis jau yra, atsiranda poreikis tobulinti šią politiką atsižvelgiant į besikeičiančią situaciją.

Darnią šalies plėtrą gali užtikrinti tik veiksmingai vykdoma regioninė politika – pradedant nuo nacionaliniu lygiu formuojamų priemonių ir baigiant jų įgyvendinimu konkrečiose tikslinėse teritorijose. Koordinuotos regioninės politikos poreikis susiformuoja susidarius tam tikroms aplinkybėms (pvz. kai socialiniai

ekonominiai skirtumai tarp atskirų teritorinių darinių yra dideli ir nemažėjantys arba kai tam tikros šalies teritorijos susiduria su specifinėmis ūkio ar socialinėmis problemomis). Vykdoma regioninė politika iš esmės skiriama į dvi dalis – pirmoji įgyvendinama tam tikrose tikslinėse teritorijose, identifikuojamose pagal tam tikrus iš anksto nustatytus kriterijus ir taikant joms įvairių viešosios politikos sričių koordinuotas plėtros priemones. Antroji vykdoma visoje šalies teritorijoje, t.y. visuose regionuose, ir yra skirta padidinti regionų konkurencingumą įgyvendinant regionų plėtros planus. Lietuvoje šiuo metu yra sudarytos pakankamos teisinės prielaidos vykdyti koordinuotą nacionalinę regioninę politiką, tačiau taikomos priemonės yra nepakankamai koordinuotos bei nesudaro sąlygų didinti teritorinę socialinę ir ekonominę sanglaudą šalyje, o tuo pačiu riboti šalies biudžeto ištekliai ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos, skirtos Europos Sąjungos regioninės politikos įgyvendinimui Lietuvoje, kurios galėtų būti panaudojamos koordinuotos nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimui, ir kurios yra panaudojamos nepakankamai efektyviai ir kol kas neduoda laukiamo efekto. Naujos redakcijos Regioninės politikos įstatyme buvo išdėstytas modernus regioninės politikos suvokimas – kalbama apie savarankiškas regioninės plėtros priemones, kurios galėtų būti finansuojamos iš savivaldybių ir valstybės biudžeto. Tačiau jo diegimą apsunkina tai, kad trūksta regioninių veikėjų iniciatyvų ir nėra planavimo tradicijų nei vietinės, nei centrinės valdžios lygmeniu. Kita vertus pasigendama šiuolaikiškų konkurencingumo skatinimo iniciatyvų regionuose. Viena tokių iniciatyvų yra regioninės inovacijų sistemos, skirtos apjungti verslą, mokslą ir valdžios institucijas siekiant efektyvesnės regiono plėtros.

Lietuvos Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje daug dėmesio skiriama atskirų ūkio sektorių teritorinių netolygumų šalyje mažinimui. Todėl galima teigti, kad šis aspektas šalies mastu yra svarbus tačiau moksliniu požiūriu yra neišnagrinėtas ir nėra pateikta siūlymų, kaip tolygi regionų plėtra ir socialinių bei ekonominių skirtumų mažinimas įtakoja darnų visos valstybės teritorijos vystymąsi. Regionų plėtrai taip pat svarbus visų regiono plėtroje dalyvaujančių institucijų įtraukimas į plėtros procesus ir konkurencinių pranašumų nustatymas bei jų išnaudojimas. Todėl greta regionų plėtros poveikio darniam visos šalies vystymuisi būtina išnagrinėti vieną iš naujausių regionų plėtros skatinimo būdų – regionines inovacijų sistemas bei pateikti pasiūlymus, kaip jos galėtų būti integruotos į regionų plėtros procesus.

Šioje disertacijoje analizuojama tolygios valstybės teritorijų socialinės ir ekonominės plėtros arba kitaip – regioninės plėtros įtaka darniam valstybės vystymuisi Lietuvoje tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriais bei regioninių inovacijų sistemų diegimas kaip vienas iš efektyviausių regionų plėtros instrumentų ilgalaikėje perspektyvoje. Šios analizės pagrindu pateikiami pasiūlymai dėl regioninės politikos tobulinimo krypčių.

Tyrimo objektas – regioninės plėtros ir darnaus vystymosi procesai.

Darbo tikslas – parengti pasiūlymus dėl Lietuvos regioninės politikos tobulinimo krypčių.

Uždaviniai :

1. Išnagrinėti regioninės politikos ir darnaus vystymosi procesų tendencijas.
2. Išnagrinėti Europos Sąjungos ir atskirų jos valstybių vykdomos regioninės politikos principus.
3. Apibūdinti Lietuvos regioninės politikos ypatumus.
4. Pagrįsti ir konceptualizuoti Lietuvos regioninės politikos valdymo, kaip tolygios ir tvarios regionų plėtros siekiant darnaus visos valstybės vystymosi prielaidos, modelį

Tyrimo uždavinių įgyvendinimo etapai ir metodai:

1. Išnagrinėti regioninės politikos ir darnaus vystymosi procesų tendencijas.
Metodai: mokslinės literatūros analizė – atliekama siekiant atskleisti regioninės politikos ir darnaus vystymosi raidą, apibrėžti pagrindines sąvokas; sisteminė mokslinės literatūros analizė – taikoma siekiant atskleisti regioninės politikos ir darnaus vystymosi koncepcines nuostatas; dokumentų analizė – taikoma analizuojant regioninės politikos ir darnaus vystymosi raidą pasaulyje ir Lietuvoje.
2. Išnagrinėti Europos Sąjungos ir atskirų jos valstybių vykdomos regioninės politikos principus.
Metodai: lyginamoji analizė – taikoma siekiant išanalizuoti pasirinktose Europos šalyse įgyvendinamos regioninės politikos kryptis, identifikuojant bendras ir išsiskiriančias tendencijas; loginė analizė – atliekama siekiant nustatyti regioninės politikos įgyvendinimo privalumus ir trūkumus; dokumentų analizė – taikoma analizuojant Europos Sąjungos ir atskirų jos valstybių regioninės politikos įgyvendinimo nuostatas.
3. Apibūdinti Lietuvos regioninės politikos ypatumus.
Metodai: mokslinės literatūros analizė – atliekama siekiant atskleisti Lietuvos regioninės politikos raidą; loginė analizė – atliekama siekiant nustatyti regioninės politikos įgyvendinimo privalumus ir trūkumus; dokumentų analizė – atliekama siekiant nustatyti Lietuvos regioninės politikos nuostatas.

4. Pagrįsti ir konceptualizuoti Lietuvos regioninės politikos valdymo, kaip tolygios ir tvarios regionų plėtros siekiant darnaus visos valstybės vystymosi prielaidos, modelį
Tarpiniai etapai: Lietuvos regionų socialinių–ekonominių išsivystymo netolygumų tyrimas; Lietuvos regionų raidos 2005–2010 metais tyrimas; Lietuvos regionų gebėjimo įvertinti konkurencinius pranašumus tyrimas; Klaipėdos regiono įmonių bendradarbiavimo inovacijų srityje empirinis tyrimas; Lietuvos regioninės politikos valdymo, kaip tolygios ir tvarios regionų plėtros siekiant darnaus visos valstybės vystymosi prielaidos, modelio pateikimas. **Metodai:** kokybinis tyrimo metodas – taikomas atliekant Klaipėdos regiono įmonių bendradarbiavimo inovacijų srityje empirinį tyrimą; kokybinių duomenų rinkimo metodas – nestruktūrizuotas interviu; statistinių duomenų analizė metodas – taikoma įvertinti Lietuvos regionų išsivystymo netolygumus ir tendencijas; regresinės analizės metodas – taikoma išnagrinėti priklausomybę tarp pagrindinių regionų plėtros veiksnių; lyginamoji analizė – taikoma nagrinėjant Lietuvos regionų raidą; atvejo analizė anketavimo būdu – taikoma siekiant įvertinti įmonių bendradarbiavimą inovacijų srityje; interpretavimo – tyrimų metu gautų rezultatų interpretavimas; modeliavimas – taikomas siekiant suformuoti sisteminį regioninės politikos valdymo modelį;
5. Suformuluoti tyrimo išvadas.
Metodai: sisteminė analizė – taikoma siekiant apibendrinti tyrimų rezultatus; konceptualizacija – mokslinės prasmės suteikimas gautai kokybinei informacijai; generalizavimas – atlikto tyrimo išvadų formulavimas.

Atsižvelgiant į disertacijos objektą bei tyrimo tikslą ir iš jo pasiekimui iškeltus uždavinius iškelta **hipotezė** – efektyvesnis regioninės plėtros procesų įgyvendinimas sudarytų sėkmingesnes prielaidas darniam visų regionų vystymuisi.

Teorinis ir praktinis naujumas. Pastaraisiais metais susidarius sudėtingai ekonominei situacijai Europos Sąjungoje ir besitęsiant finansinei krizei atskirose euro zonos valstybėse, kyla grėsmė, kad šių globalių problemų sprendimas taps esmine visos Europos Sąjungos politika, į antrą planą nustumiant kita bendrąsias Europos Sąjungos politikas, tarp jų – ir regioninę arba kitaip vadinamą – sanglaudos politiką. Iki šiol regioninei politikai Europos Sąjungos mastu buvo skiriamas ypatingas dėmesys, tačiau diskusijos dėl Europos Sąjungos 2014–2020 metų finansinės perspektyvos jau dabar leidžia suprasti, kad finansinė parama labiausiai atsilikusiems regionams, o tuo pačiu ir dėmesys regioninei politikai

mažės. Todėl būtina siekti kuo efektyvesnio mažėjančių lėšų panaudojimo ir orientavimosi į ilgalaikę, inovatyvią valstybių ir regionų plėtrą. Viena iš Europos Sąjungos sanglaudos politikos horizontaliųjų temų yra ir, tikėtina, bus ateityje – darnusis vystymasis. Tai parodo, kad įgyvendinant regioninę politiką Europos Sąjungos mastu siekiama užtikrinti darnų vystymąsi visoje Bendrijų teritorijoje.

Pastaraisiais metais (nuo 2009 m.), įsivyravus ekonominiam sunkmečiui šalyje, Europos Sąjungos struktūrinė parama skirta Europos Sąjungos sanglaudos politikai įgyvendinti Lietuvoje sudaro didžiąja dalį visų valstybės investicijų į viešąjį sektorių. Valstybės biudžeto lėšos daugiausiai kreipiamos Europos Sąjungos bendrai finansuojamų projektų dalies finansavimui. Tačiau laikotarpyje iki 2013 metų regionų plėtra, kaip ir darnusis vystymasis, yra horizontalios struktūrinės paramos panaudojimo Lietuvoje temos, todėl, galima teigti, kad taip siekiama užtikrinti sinergiją tarp šių dviejų politikų. Regionų plėtrai tiesiogiai yra skiriama beveik 11 proc. Europos Sąjungos struktūrinės paramos skiriamos Lietuvai, to tarpu 2004–2006 metais tokios tikslinės paramos nebuvo. Iš dalies struktūrinės paramos nukreipimas į regionus, o ir tai, kad ekonominis sunkmetis labiausiai paveikė didžiuosius miestus, nes mažesniuosiuose ekonominio pakilimo metu nebuvo jaučiamas tokio masto ekonomikos augimo bumas, sudarė prielaidas pasiekti, kad socialiniai ir ekonominiai skirtumai tarp šalies regionų nustojo didėti. Tačiau jie dar išlieka dideli. O skirtumų sumažinimas yra vienas didžiausių iššūkių šalies darniam vystymuisi. Todėl regioninių skirtumų mažinimas mažėjant Europos Sąjungos struktūrinei paramai, o tuo pačiu ir visos šalies darnaus vystymosi užtikrinimas yra vienas svarbiausių valstybės viešosios politikos šiandienos iššūkių. Kita vertus, tai parodo taikomos regioninės politikos netobulumą bei būtinybę ją tobulinti. Svarbiausiame valstybės ilgalaikės trukmės planavimo dokumente Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (Žin., 2012, Nr. 61–3050) tolygiai regionų plėtrai nors ir yra skiriamas tam tikras dėmesys, tačiau regionų plėtra nėra tarp prioritetų ar tikslų. Analogiškai Nacionalinės pažangos programos iki 2020 metų projekte regioninė plėtra ir toliau išlieka kaip vienas iš horizontaliųjų prioritetų, kuris integruojamas į sektorines politikas. Taigi valstybės lygiu šiai problemai ir toliau skiriamas nepakankamas dėmesys. Įvertinant tai, kad yra didelė tikimybė, jog regionai ir toliau turės galimybę priimti sprendimus dėl dalies Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo, būtina pasiūlyti naujus modelius kurie padėtų regionams efektyviau panaudoti lėšas regionų plėtrai, ne tik sprendžiant šiandienos infrastruktūros neišvystymo problemas, bet ir padedant tvirtus pamatus darniai ir tolygiai jų plėtrai ateityje.

Kita vertus, regioninė politika, įgyvendinama Lietuvoje, iš esmės remiasi klasikinės teorijos principais (skirtumų mažinimu investuojant į bazinę infrastruktūrą) – tokia politika išsivysčiusiose Europos Sąjungos valstybėse buvo

vykdoma praėjusio amžiaus antroje pusėje. Todėl disertacijoje pirmą kartą yra vertinama šiuolaikinė kitų valstybių regioninė politika ir jų bei šiuolaikinių plėtros teorijų pagrindu pateikiami siūlymai dėl Lietuvos regioninės politikos tobulinimo krypčių, ypatingai akcentuojant šiuos aspektus:

regioninės politikos tikslų nustatymas, siekiant visų regionų tarptautinių konkurencinių pranašumų vystymo, plėtojant juose ne tik būtinas jų plėtros sąlygas, bet ir pakankamas tarptautiniam konkurenciniam pranašumui įgyti ir pilnesniam visų regionų išteklių panaudojimui;

regioninės politikos modernizavimas remiantis šiuolaikinėmis regioninio verslo klasterizacijos ir regioninių inovacijų sistemų teorijomis;

regionine politika pagrįstos paramos teikimas regionų prioritetinėms smulkaus ir vidutinio verslo klasterizacijos iniciatyvoms ir regioninių inovacijų sistemų formavimosi skatinimu;

regioninės politikos nukreipimu visų pirma į regionų smulkaus ir vidutinio verslo klasterizacijos ir regioninių inovacijų strategijų parengimą bei integruotų regionų plėtros planų sudarymą jų pagrindu;

Europos Sąjungos paramos koncentravimu ne tik į klasikinę tiesioginę paramą inovacijų srityje įmonėms ar inovacijų centrams, ir iš esmės skirta kvalifikacijos kėlimui, esamų technologijų įsigijimui ir pan., bet ir į inovatyvią paramą orientuotą į regioninių inovacijų sistemų efektyvų susiformavimą – įvairių aukštojo mokslo ir verslo bendradarbiavimo schemų subsidijavimą, bendrų tyrimų ir plėtros projektų finansavimą, paramos teikimą įmonių tinklaveikai bei klasterizacijos politikos formavimui ir įgyvendinimui.

Mokslinė ir praktinė darbo reikšmė:

1. Susistemintos mokslinės literatūros analizės pagrindu yra pasiūlyta nauja teorinė koncepcija leidžianti susieti darnų vystymąsi ir jo įgyvendinimo rezultatus su regioninės politikos, t.y. tolygios valstybės socialinės ir ekonominės plėtros skatinimo, įgyvendinimo rezultatais.
2. Sistemiškai atskleisti Europos Sąjungos ir atskirų jos valstybių vykdomų nacionalinių regioninių politikų ypatumai ir tendencijos, sudarančios prielaidas vykdyti kryptingą, į inovacijų skatinimą ir regionų konkurencingumo didinimą orientuotą, valstybių plėtrą.
3. Disertacijoje pirmą kartą sistemiškai išnagrinėtos regionų plėtros tendencijos – regresinės analizės metodu išnagrinėta priklausomybė tarp pagrindinių regionų plėtros veiksnių, statistinių duomenų analizės metodu išnagrinėti regionų socialinio ir ekonominio išsivystymo netolygumai, lyginamosios analizės metodu atliktas Lietuvos regionų gebėjimo įvertinti konkurencinius pranašumus tyrimas bei atliktas Klaipėdos regiono įmonių bendradarbiavimo inovacijų srityje empirinis tyrimas.

4. Pasiūlytas kompleksinis regioninės politikos valdymo modelis, sudarantis prielaidas už regioninę politiką atsakingoms institucijoms tobulinti institucinę ir planavimo sistemas, siekiant tolygios ir tvarios visų šalies regionų plėtros.

Disertacinio darbo medžiaga aprobuota skelbiant 2 mokslinius straipsnius recenzuojamuose mokslo leidiniuose, skaitant pranešimus šalies ir tarptautinėse konferencijose, perimant gerąja patirtį Šiaurės Šalių Ministrų Tarybos, Švedijos, Lenkijos, Latvijos, Estijos, Suomijos, Norvegijos ir Rusijos Federacijos už regionų plėtrą atsakingose nacionalinėse ir regioninėse institucijose. Taip pat disertacinio darbo medžiaga buvo renkama, praktiškai naudojama ir skelbiama nuo 2001 metų vykdant praktinę veiklą regioninės plėtros srityje Lietuvoje ir užsienyje bei taip pat šiuo laikotarpiu skelbiant mokslinius straipsnius recenzuojamuose mokslo leidiniuose (mokslinių straipsnių sąrašas pridėtas prieduose) bei skaitant pranešimus Lietuvoje ir užsienio valstybėse organizuojamose mokslinėse ir praktinėse konferencijose.

Darbe panaudoti 135 literatūros šaltiniai, iš jų 52 užsienio – anglų, rusų, čekų, lenkų – kalbomis.

Disertacinį darbą sudaro įvadas, keturios dalys ir išvados bei literatūros sąrašas.

Įvade apžvelgiami atlikti tyrimai, pateikiami disertacijos objektas, tikslas, uždaviniai, hipotezė ir darbo naujumas bei teorinė ir praktinė reikšmė.

Pirmoji dalis apima regiono sampratos, regionalizacijos, regioninės plėtros proceso analizę. Taip pat šioje dalyje apžvelgiamas regioninės politikos turinys, regioninės politikos ir darnaus vystymosi priemonės bei regionų ekonominės plėtros skatinimo būdai ir priemonės, įskaitant regioninių inovacijų sistemų diegimą. Be to šioje dalyje apžvelgiama darnaus vystymosi sampratos raida, darnaus vystymosi prioritetai ir principai, nagrinėjamas darnumas regioninės plėtros požiūriu bei įvertinamos darnaus vystymosi ir regionų plėtros procesų sąsajos Lietuvoje.

Antroje dalyje apžvelgiami regionų ekonominių netolygumų vertinimo modeliai – tradicinis σ–konvergencijos modelis ir neoklasikinis β–konvergencijos modelis – bei apžvelgiami moksliniai empiriniai tyrimai ir jų rezultatai, atlikti remiantis konvergencijos modeliais.

Trečiojoje dalyje nagrinėjama Europos Sąjungos regioninė (sanglaudos) politika, teritorinių statistinių vienetų klasifikatorius, regionai ir regioninė politika Europos Sąjungos valstybėse – Airijoje, Danijoje, Čekijoje, Lenkijoje ir Slovakijoje. Šioje dalyje taip pat nagrinėjama Lietuvos regioninė politika, atliekamas Lietuvos regionų socialinių–ekonominių išsivystymo netolygumų tyrimas, regionų raidos 2005–2010 metais tyrimas, regionų gebėjimo įvertinti konkurencinius

pranašumus tyrimas bei Klaipėdos regiono įmonių bendradarbiavimo inovacijų srityje empirinis tyrimas.

Ketvirtojoje dalyje disertacijos rengimo metu atliktų tyrimų ir naujausių mokslinių teorijų pagrindu pateikti pasiūlymai dėl Lietuvos regioninės politikos tobulinimo siekiant tolygesnės regionų socialinės ir ekonominės plėtros.

Disertacinis darbas užbaigiams išvadomis, kuriose pateikiami teoriniai ir praktiniai disertacinio darbo rezultatai pagrįsti atliktomis analiėmis ir tyrimais.

IŠVADOS

Teorinių nuostatų, tarptautinių ir nacionalinių tyrimų bei šio darbo tyrimų duomenų analizė leido suformuluoti šias išvadas:

1. 1. Regioninės politikos turinys:
   - 1.1. Teorinė regiono sąvokos analizė parodė, kad evoliucijos eigoje ji nuolat kito ir apėmė vis didesnį aspektų ratą. Tačiau iki šiol nėra vieningo sutarimo dėl regiono sąvokos. Todėl regioninės politikos formavimui ir įgyvendinimui regiono samprata pasirenkama atsižvelgiant į siektinus tikslus.
   - 1.2. Regioninė politika, kaip parodo jos teorinė analizė, suprantama kaip teritoriškai diferencijuotas šalies socialinės, ekonominės ir ekologinės raidos ir krašto tvarkymo reguliavimas, siekiant kuo geriau išnaudoti vietos sąlygų ypatumus ir išlyginti gyvenimo kokybės regionines disproporcijas. Regionų plėtra taip pat galima vadinti bendruomenės gyvenimo socialinio, ekonominio, aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, technologijų, kultūros ir rekreacijos aspektų vystymą tam tikroje teritorijoje.
   - 1.3. Lietuvos nacionalinės regioninės politikos, kaip ir Europos Sąjungos regioninės politikos, pagrindinis ir ilgalaikis tikslas yra regionų ekonominių bei socialinių netolygumų mažinimas, t.y. konvergencijos tarp regionų siekimas. Todėl priimant sprendimus dėl regioninės politikos svarbu įvertinti numatomos regioninės politikos pasekmes, nustatyti ar regionų socialinio išsivystymo netolygumai didėja ar mažėja, ir kokie veiksniai tai nulemia.
   - 1.4. Mokslinėje literatūros analizė parodė, kad žinios, mokymasis ir inovacijos yra esminiai įmonių, regionų ir valstybių plėtros elementai. Inovacijos šiuo metu akcentuojamos kaip vienas esminių regionų ir valstybių plėtros veiksnių. Nacionaliniu lygmeniu yra kuriamos inovacijų sistemos, taikomos įvairios inovacijų skatinimo priemonės. Tačiau pastaruoju metu vis aktualesnėmis tampa regioninės inovacijų

sistemos ir atitinkamų procesų, taikomų nacionaliniame lygmenyje, pritaikymas regionuose siekiant tolygesnės regionų plėtros. Regioninė inovacijų sistema yra apibrėžiama kaip elementų bei sąveikos mechanizmų visuma, glaudžiai susijusi su išorine aplinka ir sudaranti prielaidas žinių transformavimui į naujus produktus ir paslaugas.

1.5. Pažangesniuose regionuose, kur tarptautinė tyrimų ir plėtros veikla jau susiklosčiusi, regioninė inovacinė veikla gali būti suvokiama ir interpretuojama kaip tradicinės (valstybinės) inovacinės ir techninės politikos teritorinis aspektas, kai sprendžiami tokie klausimai, kaip mokslo tyrimų gamybinės infrastruktūros būklė, tyrimų ir plėtros kritinės masės formavimas aukštųjų technologijų srityje, aprūpinimas aukštos kvalifikacijos žmogiškaisiais ištekliais, tyrimų ir plėtros komandų organizavimas, inovacijų pritaikymas komerciniams tikslams ir pan.

1.6. Mažiau išsivysčiusiuose regionuose ir regionuose, pergyvenančiuose pramonės nuosmukį, regioninė inovacinė politika negali apsiriboti vien prielaidų sudarymu ir jų laukiamu poveikiu. Inovacinės strategijos turi tiesiogiai spręsti ryšio tarp inovacijų (ir technologinių tyrimų ir plėtros) ir ekonomikos augimo problemas. Šiuose regionuose ypač svarbią vietą ekonomikoje užima mažos įmonės.

2. Darnaus vystymosi nuostatos:

2.1. Kaip mokslinės literatūros analizė parodė, egzistuoja be galo daug darnaus vystymosi sąvokų definicijų. Tačiau, kai kalbama apie konkrečias sistemas ar struktūras, naudoti bendrinius darnaus vystymosi apibrėžimus ne visada naudinga. Nuo pirmą kartą 1987 metais Brundtland Komisijos pateikto darnaus vystymosi apibrėžimo, kuris darnų vystymąsi apibūdina kaip „planavimą į priekį, apimant ilgalaikes pasekmes aplinkai, ekologijai ir biologiniams procesams" šis sąvokos apibrėžimas nuolat buvo mokslinių diskusijų objektu, nuolat buvo siūlomi nauji apibrėžimai ir apėmė vis daugiau dimensijų.

2.2. Regionų plėtros požiūriu darnusis vystymasis nėra nauja idėja globaliniu mastu, ji siekia pramoninės revoliucijos laikus. Europos Sąjungos požiūris į darnųjį vystymąsi realizuojamas integruojant darnumo idėjas į įvairaus lygio dokumentus. Regioninis lygmuo, esantis tarp vietinių ir nacionalinių lygių, yra patrauklus darnumo idėjų integravimui. Tačiau pastaruoju metu planavimo dokumentuose atsiranda nauja darnumo samprata – darnus valstybės vystymasis yra įmanomas tik tuomet, kai nėra atskirų darnaus vystymosi elementų (ekonominio, socialinio ir aplinkosauginio) ženklių išsivystymo netolygumų

šalyje. Todėl siekiant užtikrinti darnų šalies vystymąsi būtina vykdyti kryptingas regioninės politikos priemones.

2.3. Rinka pati savaime negarantuoja darnios plėtros, o laisvoji konkurencija dažnai dar labiau pablogina atsiliekančių regionų būklę. Dėl to būtina daugiau ar mažiau aktyvi valstybės regioninė politika, padedanti realizuoti ekonominės bei socialinės plėtotės poreikius, siekiant visos valstybės darnaus vystymosi.

3. Regioninės politikos įgyvendinimo patirtis:

3.1. Nacionalinių regioninių politikų įgyvendinimo Europos Sąjungos valstybėse analizė parodė, kad šiuolaikinė regioninė politika neapsiriboja skirtumų mažinimu tarp regionų teikiant paramą labiausiai atsilikusiems regionams bei finansinių išteklių perpaskirstymui tarp regionų. Vis didesnis dėmesys skiriamas regioninių inovacijų sistemų kūrimui ir klasterizacijos procesų skatinimui.

3.2. Kaip rodo nagrinėti Čekijos ir Lenkijos pavyzdžiai, efektyvi regioninė politika pradedama įgyvendinti kuomet yra įsteigiama atskira už regioninę plėtrą atsakinga ministerija.

3.3. Valstybėse turinčiose senas regionalizmo tradicijas (nagrinėti Airijos ir Danijos pavyzdžiai) regioninis lygmuo užtikrina efektyvią, konkurencingumą skatinančią regionų plėtrą. Todėl šiose valstybėse nepastebimi dideli regionų išsivystymo skirtumai. Tai sudaro prielaidas regionų plėtros srityje orientuotis iš esmės dviem kryptimis – viešųjų paslaugų kokybės gerinime (įskaitant infrastruktūros modernizavimą) ir konkurencingumo didinime, iš esmės sudarant palankias sąlygas klasterių formavimuisi ir plėtrai bei regioninių inovacijų sistemų diegimui.

3.4. Valstybėse, kuriose regioninis lygmuo susiformavo ir regioninė politika buvo pradėta įgyvendinti tik XX a. pabaigoje, regioninė politika orientuojama į regioninių skirtumų mažinimą, skiriant paramą silpniau išsivysčiusioms teritorijoms bei regionų ilgalaikės tvarios plėtros skatinimui, investuojant į infrastruktūrą bei diegiant regionines inovacijų sistemas. Tai iš esmės reiškia, kad regioninei plėtrai turi būti skiriamas žymiai didesnis finansavimas, kitu atveju nebus pasiekti regionų konkurencingumo skatinimo tikslai.

3.5. Lietuvoje iš esmės įgyvendinama tik į socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimą orientuota regioninė politika. Kaip rodo tyrimas, tuose Lietuvos regionuose, kuriuose koncentruojasi mokslinis potencialas ir tarptautinės kompanijos, ekonominė plėtra vyksta sparčiau, tačiau iš esmės tik didžiųjų miestų sąskaita. Todėl socialiniai ir ekonominiai skirtumai tarp regionų yra dideli ir iš esmės nemažėjantys.

4. Regioninės politikos tobulinimas:
   4.1. Regionų socialinių ir ekonominių netolygumų tyrimas parodė, kad vertinant regionų BVP vienam gyventojui komponentų struktūrinius poslinkius, matyti, jog BVP vienam gyventojui augimą teigiamai įtakojo darbo produktyvumo augimas ir užimtumo augimas. Apibendrinant darbo produktyvumo svyravimus, galima teigti, kad nuo 2000 metų sulėtėjo darbo produktyvumo augimas, vienas labiausiai veikiančių BVP vienam gyventojui komponentų.
   4.2. Visuose regionuose tiriamu laikotarpiu stebima statistiškai patikima koreliacinė priklausomybė tarp veikiančių ūkio subjektų, tenkančių 1000 gyventojų, skaičiaus ir bendrojo vidaus produkto tenkančio vienam gyventojui. Tuo tarpu tarp materialinių investicijų tenkančių vienam gyventojui ir bendrojo vidaus produkto tenkančio vienam gyventojui koreliacinė priklausomybė nepastebima. Vadinasi gyventojų verslumas yra vienas svarbiausių regiono ekonomikos augimą įtakojančių veiksnių.
   4.3. Klaipėdos regiono įmonių empirinis tyrimas atskleidė, kad tarp Klaipėdos regiono įmonių vyrauja menkas inkrementinių inovacijų kūrimo procesas. Apklaustos įmonės yra daugiausia naujų technologijų naudotojos, o ne kūrėjos ir dažniausiai apie technologines naujoves informaciją gauna iš klientų, įvairių techninių, aplinkosaugos ir kokybės standartų ir neformaliais ryšiais.
   4.4. Mažinant tarpregioninius skirtumus, būtina kuo efektyviau naudotis įvairių ES fondų teikiama parama. Todėl būtina diegti naujus regionų plėtros skatinimo būdus, tokius kaip regioninės inovacijų sistemos. Be to svarbu į regionų plėtros planavimo ir įgyvendinimo koordinavimą aktyviau įtraukti verslo ir mokslo institucijų atstovus.
   4.5. Darbe pasiūlytas regioninės plėtros politikos modelis, kurio naujumas remiasi keliomis pagrindinėmis dedamosiomis:
      - regioninės politikos tikslų nustatymu, siekiant visų regionų tarptautinių konkurencinių pranašumų vystymo, plėtojant juose ne tik būtinas jų plėtros sąlygas, bet ir pakankamas tarptautiniam konkurenciniam pranašumui įgyti ir pilnesniam visų regionų išteklių panaudojimui;
      - regioninės politikos modernizavimu remiantis šiuolaikinėmis regioninio verslo klasterizacijos ir regioninių inovacijų sistemų teorijomis;
      - regionine politika pagrįsta parama regionų prioritetinėms smulkaus ir vidutinio verslo klasterizacijos iniciatyvoms ir regioninių inovacijų sistemų formavimosi skatinimu;

- regionine politika nukreipta visų pirma į regionų smulkaus ir vidutinio verslo klasterizacijos ir regioninių inovacijų strategijų parengimą bei integruotų regionų plėtros planų sudarymą jų pagrindu;
- ES parama, koncentruojama ne tik į klasikinę tiesioginę paramą inovacijų srityje įmonėms ar inovacijų centrams, ir iš esmės skirtą kvalifikacijos kėlimui, esamų technologijų įsigijimui ir pan., bet ir į inovatyvią paramą orientuotą į regioninių inovacijų sistemų efektyvų susiformavimą – įvairių aukštojo mokslo ir verslo bendradarbiavimo schemų subsidijavimą, bendrų tyrimų ir plėtros projektų finansavimą, paramos teikimą įmonių tinklaveikai bei klasterizacijos politikos formavimui ir įgyvendinimui.

PASIŪLYMAI

Kaip rodo disertacijos rengimo metu atliktos analizės ir tyrimai, šiuo metu vykdoma regioninė politika Lietuvoje nesudaro pakankamų prielaidų sumažinti teritorinius socialinius ir ekonominius netolygumus, o tuo pačiu užtikrinti tolygią ir tvarią (darnią) visos valstybės teritorijos plėtrą, kaip yra nustatyta regioninės plėtros įstatyme. Taip yra didžiąja dalimi dėl šių priežasčių:

1. Lietuvoje iš esmės yra vykdoma tradicinė regioninė politika, kai investicijos yra kreipiamos tik atsiliekančių teritorijų infrastruktūrai pagerinti. Tai iš esmės jau neatitinka šiandienos realijų, nes bazinė infrastruktūra jose daugeliu atvejų yra netgi geresnės būklės nei didžiuosiuose šalies miestuose, tačiau šios teritorijos išlieka nepatrauklios tiek investuoti, tiek gyventi.
2. Vidaus reikalų ministerija, kaip koordinuojanti nacionalinę regioninę politiką, turi per mažai galių aktyviai ir rezultatyviai vykdyti koordinavimo funkcijas. Didele dalimi tai yra įtakojama pakankamai silpno Vyriausybės dėmesio regioninei politikai. Regioninė politika nėra Vyriausybės prioritetas ar strateginis tikslas. Didžiąja dalimi yra taip, kad vyrauja požiūris, jog Lietuva yra maža valstybė, kurioje esant dabartinei ekonominei situacijai reikia spręsti sektorines problemas, tačiau nežiūrėti kompleksiškai kaip sudaryti panašias gyvenimo sąlygas, panašią gyvenimo visiems šalies teritorijos gyventojams. Kita vertus, svarbiausiame ilgalaikiame šalies planavimo dokumente Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ kaip viena iš esminių pokyčių iniciatyvų nurodyta, kad bus siekiama „Užtikrinti aukštą gyvenimo kokybę ir įsidarbinimo galimybes visos šalies gyventojams (nesvarbu, kurioje vietovėje jie gyventų), modernizuojant ir kuriant infrastruktūrą bei skatinant smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrą skirtinguose šalies regionuose. Visoje šalies teritorijoje siekti

vienodų socialinės ir ekonominės aplinkos standartų“. Tai parodo, kad regionų netolygumai yra svarbi spręstina ilgalaikė valstybės problema.

3. Darnusis vystymasis, kaip horizontalioji politika (arba plėtros principas), pastaruoju metu yra dėmesio centre. Tačiau darnusis vystymasis suvokiamas siaurąja prasme – balansas tarp ekonominės ir socialinės plėtros bei aplinkos apsaugos neakcentuojant kitų aspektų, kurie yra įvardinti Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje.
4. Regioninė politika Lietuvoje yra iš esmės centralizuota. Kaip decentralizacijos elementas yra regionų plėtros tarybos, tačiau jos nors ir yra atsakingos už regionų plėtros planų tvirtinimą bei priima sprendimus dėl dalies ES lėšomis finansuojamų projektų sąrašų sudarymo, tačiau iš esmės yra ribojamos centrinės valdžios nustatytų lėšų limitų ir sričių, kuriose turi būti įgyvendinami projektai.
5. Inovacijų skatinimo politika iš esmės vykdoma šalies mastu ir iš esmės yra sukoncentruota į mokslinių tyrimų ir plėtros skatinimą, o ne inovacijas plačiąją prasme. Todėl iš esmės nesivysto regioninės inovacijų sistemos, nors prielaidų joms atsirasti, kaip parodė Klaipėdos regiono įmonių analizė, yra.

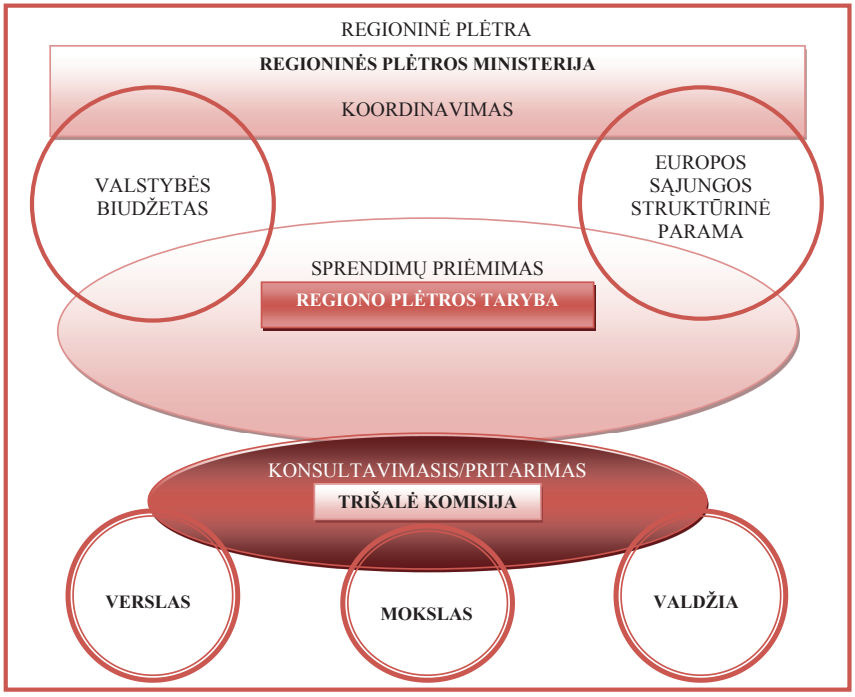
Įvertinant šias priežastis siūloma regioninės politikos formavimą ir įgyvendinimą Lietuvoje tobulinti šiomis kryptimis:

1. Decentralizacijos didinimas. Regionų plėtros tarybos turėtų įgauti daugiau galių priimant sprendimus dėl regione įgyvendinamų projektų. Tokiu būdu būtų maksimaliai užtikrinama reikalingiausių (svarbiausių) projektų finansavimas bei sprendimų priėmimo skaidrumas, nes sprendimus priimtų kolegiali atstovaujamoji institucija sudaryta iš bendruomenių rinktų atstovų. Todėl tikslinga perduoti regionų plėtros taryboms sprendimų priėmimo funkciją dėl visų valstybės biudžeto ir ES struktūrinės paramos lėšomis finansuojamų projektų, kuriais būtų investuojama į savivaldybių nuosavybę (turtą). Taip pat tikslinga tarybų sekretoriatų funkcijas perduoti pačioms regionų plėtros taryboms, t.y. savivaldybėms, įeinančioms į atitinkamą apskritį. Taip būtų užtikrinamas visiškas regionų plėtros tarybų nepriklausomumas. Šias funkcijas galėtų vykdyti visų atitinkamos apskrities savivaldybių įsteigta agentūra.
2. Koordinavimo nacionaliniu lygiu stiprinimas. Įvertinant tai, kad su regionine plėtra (jos planavimu, finansavimu ir įgyvendinimo koordinavimu) susijusias funkcijas vykdo keletas šakinių ministerijų, tikslinga įkurti vieną ministeriją, atsakingą už regioninę politiką plačiąja prasme. Šios ministerijos kompetencija apimtų regioninės politikos, vietos savivaldos politikos, teritorijų planavimo politikos, kaimo plėtros ir miestų (urbanistinės)

plėtros politikos formavimo funkcijas, taip pat ES struktūrinės paramos (ES sanglaudos politikos koordinavimo) planavimo ir įgyvendinimo koordinavimo funkcijas. Panašios Regioninės plėtros ministerijos yra įsteigtos Lenkijoje, Čekijoje. Tokiu būdu būtų išspręstos ir kitos šiuo metu aktualios problemos, tokios kaip regionų ir savivaldybių teritorijų planavimo ir strateginio planavimo sistemų suderinamumo, efektyviausio ES paramos panaudojimo darniam šalies vystymuisi teikiant paramą regioninių netolygumų mažinimui, miestų plėtros integravimo į nacionalinę regioninę politiką, taip pat miesto–miesto ir miesto–kaimo plėtros politikų integralumas.

3. Regionų plėtros tarybų kompetencijų stiprinimas. Regionų plėtros tarybos suteikti kompetenciją priimti sprendimus dėl paramos tradicinių mikroįmonių, smulkiųjų ir vidutinių verslų rėmimui. Ši parama galėtų būti papildomai prisidedanti prie savivaldybių šiuo metu teikiamos paramos, tačiau ji būtų skiriama tam regionui svarbių verslų rėmimui.
4. Verslo, mokslo ir valdžios bendradarbiavimoą skatinimas. Šie trys elementai yra esminiai regionų plėtrai. Verslas kuria konkurencingus produktus ir darbo vietas bei moka mokesčius, mokslas kuria ir tobulina technologijas ir procesus bei rengia kvalifikuotus specialistus, valdžia sudaro sąlygas, nustato prioritetus ir teikia paramą verslui ir mokslui. Visi šie elementai yra tarsi vienas uždaras ratas, kuriame jie kartu sąveikauja. Tačiau bendru atveju kiekvienas jų veikia atskirai. Todėl tikslinga paskatinti jų visų sinergiją. Galimu sprendiniu galėtų būti regionų savotiškos trišalės komisijos (asocijuotų verslo atstovų, mokslo įstaigų ir regionų plėtros tarybų arba savivaldybių atstovai), kurių pritarimo reikėtų priimat svarbiausius su regiono plėtra susijusius klausimus. Tačiau tokių komisijų sukūrimas, tikėtina, turėtų ir šalutinį teigiamą poveikį – atsirastų galimybė dalintis idėjomis ir ieškoti jų įgyvendinimo būdų. Tokiu būdu būtų sudarytos prielaidos parengti kokybiškas, į augimą orientuotas regionų ekonomikos augimo strategijas (arba regionų plėtros planus), kurių įgyvendinime dalyvautų ne tik viešojo sektoriaus institucijos bet ir į regiono augimą orientuotas ir sparčia regiono plėtra suinteresuotas verslas ir mokslas. Tuo pačiu būtų paskatintas regionų inovacijų sistemų susikūrimas ir plėtra.
5. Valstybės inovacijų skatinimo politikos tobulinimas. Valstybės investicijos į inovacijas turėtų būti planuojamos atsižvelgiant į regionų prioritetus, taip pat skatinant konkurenciją. Tokiu būdu būtų galima paskatinti regionų konkuravimą ir savo konkurencinių pranašumų ieškojimą. Taip pat reikėtų dėmesį skirti ir tradicinių ūkio šakų rėmimui ir inovacijų jose diegimui. Nepaisant deklaracijų apie investavimą į modernias ūkio šakas (biotechnologijos, lazeriai, atsinaujinanti energetika ir pan.), jos sudaro labai nežy-

mią šalies eksporto dalį. Didžioji dalis apima tradicines šakas, tokias kaip žemės ūkis ir maisto pramonė, lengvoji pramonė, naftos produktų perdirbimas ir pan. Todėl tikslinga siekti šių šakų efektyvumo, o tuo pačiu – ir konkurencingumo, didinimo.

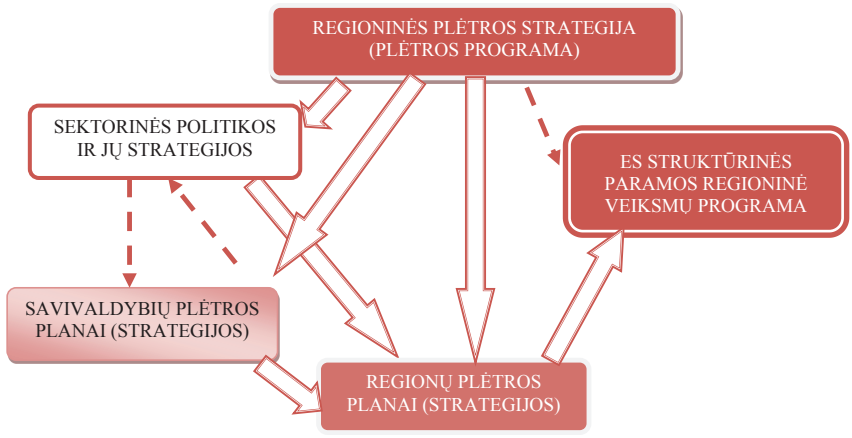

Šaltinis: sudaryta autoriaus

1 pav. Siūloma regioninės politikos įgyvendinimo institucinė sistema

6. Regioninės plėtros planavimo tobulinimas. Dabartinė planavimo sistema, kuomet įvairiuose planavimo dokumentuose yra identifikuojama regioninė dimensija, neužtikrina tolygios regionų plėtros, tuo pačiu – ir darnaus vystymosi visos šalies teritorijoje. Todėl tikslinga turėti vieną integralią strategiją arba programą, apimančią visus regioninei plėtrai aktualius veiksnius, kurios nuostatos būtų integruojamos į sektorines politikas ir regionų planus. Tokiu būdu turėtų būti pakeistas planavimo būdas iš regioninių aspektų atskirų viešųjų politikų strategijose į atskirų politikų pritaikymą siekti tolygios regionų plėtros arba kitaip – regioninės politikos sektorinių dedamųjų. Tokiu būdu būtų užtikrinama atskirų politikų sinergija siekiant

regioninės politikos tikslų. Kita vertus tai įgalintų efektyviau panaudoti ir atitinkamus finansinius instrumentus. Vienas pagrindinių finansinių instrumentų yra Europos Sąjungos struktūrinė parama. Todėl toks požiūris turėtų atsispindėti ir Europos Sąjungos programinių dokumentų struktūroje ir turinyje. Vadinasi tokiu atveju būtų tinkamiausia turėti regioninę veiksmų programą, kaip rodo nagrinėta labiau pažengusių ir tolygiau išsivysčiusių Europos Sąjungos valstybių narių patirtis, toks požiūris prisideda ir prie spartesnio ir efektyvesnio visos valstybės vystymosi.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

2 pav. Siūlomas regioninės plėtros planavimo sistemos modelis

7. Regionų lygmens konkurencingumo skatinimas. Regionų lygiu regioninės politikos tikslai turėtų būti nustatomi siekiant tarptautinių konkurencinių pranašumų vystymo, plėtojant juose ne tik būtinas jų plėtros sąlygas, bet ir pakankamas sąlygas tarptautiniam konkurenciniam pranašumui įgyti ir pilnesniam visų regionų išteklių panaudojimui. Tuo pačiu būtų vykdomas regioninės politikos modernizavimas remiantis šiuolaikinėmis regioninio verslo klasterizacijos ir regioninių inovacijų sistemų teorijomis.
   Regionų lygiu plėtros planai turėtų būti pagrįsti parama regionų prioritetinėms smulkaus ir vidutinio verslo klasterizacijos iniciatyvoms ir regioninių inovacijų sistemų formavimosi skatinimu: į radikalių regioninių inovacijų sistemų plėtrą (integruotų mokslo, studijų ir verslo centrų (slėnių) ir juose plėtojamų į mokslą orientuotų inovatyvių klasterių) Lietuvos regionų metropoliniuose centruose bei į tradicinio verslo paklausą

orientuotų regioninių inkrementinių inovacijų sistemų plėtrą kituose regionuose. Vadinasi regionų prioritetai turėtų būti nukreipti visų pirma į regionų smulkaus ir vidutinio verslo klasterizacijos ir regioninių inovacijų strategijų parengimą bei integruotų regionų plėtros planų sudarymą jų pagrindu.

8. Regioninės politikos kompleksiškumo didinimas. Regioninę politiką perorientuoti iš tradicinės (skirtumų mažinimo), vykdomos augimo centrų–polių teorijos pagrindu, iš esmės skirtos įveikti atskirų sektorinių politikų teritorinės dimensijos nebuvimo pasekmes („reaktyvios"), į šiuolaikiškesnę, t.y. orientuotą į konkurencingumo stiprinimą bei regioninių inovacijų sistemų pagrindu suformuotų strategijų įgyvendinimą, kuri būtų skirta užtikrinti tolygią ir tvarią plėtra ateityje („proaktyvią").

CURRICULUM VITAE

Vardas:	Gediminas
Pavardė:	Česonis
Kontaktai:	
Elektroninis paštas	gediminas.cesonis@mruni.eu
Telefonas	+370 612 81911
Išsilavinimas:	
2007–2012	Mykolo Romerio Universitetas, doktorantūros studijos
2000–2002	Kauno Technologijos universitetas (vadybos ir verslo administravimo magistro kvalifikacinis laipsnis)
1996–2000	Kauno Technologijos universitetas (pramonės inžinerijos bakalauro kvalifikacinis laipsnis)
Darbo patirtis:	
2005 – iki šiol	Mykolo Romerio Universitetas, Strateginio valdymo katedra, lektorius
2004 – iki šiol	Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, Regioninės politikos departamento Regioninės politikos strateginio koordinavimo skyriaus vedėjas
2002–2004	Kauno apskrities viršininko administracija, Regioninės plėtros departamento vyresnysis specialistas
Kalbų mokėjimas:	
Lietuvių	Gimtoji
Anglų	Labai gerai
Rusų	Labai gerai
Lenkų	Labai gerai
Čekų	Pagrindai

MOKSLINĖS PUBLIKACIJOS

1. Svetikas K.Ž., Dzemyda I., Česonis G. Kaimo plėtros politiniai prioritetai ir smulkaus bei vidutinio verslo galimybės Lietuvoje. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos: mokslo darbai. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. 2010, Nr. 3(19), 1 dalis, p. 53–61.
2. Astrauskas A., Česonis G. Strateginio planavimo principų diegimo Lietuvos vietos savivaldybėse etapai. Viešoji politika ir administravimas, 2008, Nr. 26, p. 25–34.

PRANEŠIMAI MOKSLINĖSE KONFERENCIJOSE

1. Česonis G. Nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimo aktualijos (mokslinė–praktinė konferencija „Regionų plėtra – 2010“. Kaunas, Kauno technologijos universitetas, 2010 m. rugpjūčio 26 d.)
2. Svetikas, K. Ž., Česonis G., Dzemyda I. Kaimo plėtros politiniai prioritetai ir smulkaus bei vidutinio verslo galimybės Lietuvoje (3–ji Jono Aleksos tarptautinė mokslo konferencija „Šiuolaikinio kaimo vizija“, 2010 m. rugsėjo 24 d., Šiauliai).